DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 17 januari 2008 *

I mål C-246/06,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 234 EG, framställd av Juzgado de lo Social Único de Algeciras (Spanien) genom beslut av den 7 april 2006, som inkom till domstolen den 2 juni 2006, i målet

Josefa Velasco Navarro

mot

Fondo de Garantía Salarial (Fogasa),

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden K. Lenaerts samt domarna R. Silva de Lapuerta, E. Juhász, J. Malenovský och T. von Danwitz (referent),

* Rättegångsspråk: spanska.

generaladvokat: P. Mengozzi,
justitiesekreterare: R. Grass,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Sloveniens regering, genom M. Remic, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom J. Enegren och R. Vidal Puig, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av rådets direktiv 80/987/EEG av den 20 oktober 1980 om skydd för arbetstagare vid arbetsgivarens insolvens (EGT L 283, s. 23; svensk specialutgåva, område 5, volym 2, s. 121), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/74/EG av den 23 september 2002 (EGT L 270, s. 10) (nedan kallat direktiv 80/987).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Josefa Velasco Navarro och Fondo de Garantía Salarial (Fogasa) (lönegarantifonden, nedan kallad Fogasa) angående Fogasas beslut att, såsom subsidiärt ansvarig, inte betala ut ersättning till den berörda på grund av den rättsstridiga uppsägning som hon har varit föremål för. Villkoren för betalningen av ersättningen framgår av ett vid domstol träffat förlikningsavtal mellan Josefa Velasco Navarro och hennes arbetsgivare.

Tillämpliga bestämmelser

Gemenskapslagstiftningen

3 I artikel 1.1 i direktiv 80/987 föreskrivs att ”[d]etta direktiv skall tillämpas på fordringar som arbetstagare på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden har gentemot arbetsgivare som är att anse som insolventa enligt artikel 2.1”.

4 I artikel 2.2 i nämnda direktiv anges att detta direktiv inte påverkar den definition som följer av nationell rätt beträffande termerna arbetstagare, arbetsgivare, lön, omedelbar rätt till och framtida rätt till.

5 I den ursprungliga lydelsen av artikel 3.1 i direktiv 80/987 föreskrevs följande:

”Medlemsstaterna skall, om inte annat följer av artikel 4, vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att garantiinstitutioner garanterar betalning av arbetstagarnas utestående fordringar som grundar sig på anställningsavtal eller anställningsförhållanden och som gäller lön för tiden före ett visst datum.”

6 Artikel 3.1 i direktiv 80/987, i dess ursprungliga lydelse, betecknas numera som artikel 3 första stycket i den version av detta direktiv som följer av direktiv 2002/74. Bestämmelsen har numera följande lydelse:

”Medlemsstaterna skall, om inte annat följer av artikel 4, vidta nödvändiga åtgärder för att tillförsäkra att garantiinstitutionerna säkerställer betalning av arbetstagarnas utestående fordringar som grundar sig på anställningsavtal eller anställningsförhållanden, inbegripet betalning av avgångsvederlag, förutsatt att nationell lagstiftning föreskriver det, när anställningsförhållandet upphör.”

7 I artikel 2.1 första och andra styckena i direktiv 2002/74 föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv före den 8 oktober 2005. De skall genast underrätta kommissionen om detta.

Medlemsstaterna skall tillämpa de bestämmelser som avses i första stycket på alla former av insolvens som drabbar en arbetsgivare efter den dag då dessa bestämmelser har trätt i kraft.”

8 I enlighet med artikel 3 i direktiv 2002/74 trädde detta direktiv i kraft den 8 oktober 2002.

Den spanska lagstiftningen

9 I artikel 33.1 och 33.2 i kungligt lagstiftningsdekret 1/1995 av den 24 mars 1995 om godkännande av den omarbetade lydelsen av lagen om arbetstagare (Estatuto de los Trabajadores, BOE nr 75 av den 29 mars 1995, s. 9654), i dess lydelse enligt lag 60/1997 av den 19 december 1997 (BOE nr 304 av den 20 december 1997, s. 37453) (nedan kallad lagen om arbetstagare), föreskrivs följande:

”1. Lönegarantifonden … skall till arbetstagarna betala ut belopp som avser deras utestående fordran på lön vid arbetsgivarens insolvens, inställda betalningar eller konkurs.

Vid tillämpning av föregående stycke skall med lön förstås vad som erkänts som lön i en förlikningshandling eller i ett domstolsavgörande i alla de fall som avses i artikel 26.1, samt tilläggsersättning i form av ’salarios de tramitacíon’ [lön under förfarandet], som i förekommande fall beslutats av behörig domstol …

2. Lönegarantifonden skall, i de fall som anges i föregående punkt, betala ut ersättning som har fastställts genom dom eller förvaltningsbeslut till förmån för arbetstagare vars avtal har sagts upp eller upphört att gälla i enlighet med artiklarna 50, 51 och 52 c i denna lag, med maximalt ett årsbelopp, med förbehåll för att den dagslön som ligger till grund för beräkningen inte kan vara högre än det belopp som erhålls om den för alla yrken gemensamma minimilönen dubbleras.

…”

10 Till de ersättningar som Fogasa skall betala ut, i enlighet med artikel 33.2 i lagen om arbetstagare, hör de ersättningar för rättsstridig uppsägning som föreskrivs i artikel 56.1 i samma lag och för vilka följande villkor gäller:

”1. När en uppsägning förklaras rättsstridig har arbetsgivaren möjlighet att inom fem dagar från delgivning av domen välja mellan att återinsätta arbetstagaren i tjänst, och då betala denne ’salarios de tramitacíon’ enligt b nedan, eller att betala följande belopp, som skall fastställas i domen:

a) Ersättning motsvarande 45 dagars lön per år som arbetstagaren varit anställd, varvid ersättning för kortare perioder än ett år skall utgå proportionerligt per månad upp till 42 månader.

b) Ett belopp motsvarande fordran på lön från uppsägningen fram till delgivning av den dom i vilken det fastställts att uppsägningen var rättsstridig eller tills arbetstagaren funnit annan anställning, om detta inträffar innan nämnda dom meddelas och arbetsgivaren visar hur mycket arbetstagaren erhållit på grund av denna anställning och som skall dras av från ’salarios de tramitacíon’.

Arbetsgivaren skall se till att arbetstagaren alltjämt omfattas av systemet för social trygghet under den period som de löner som avses i föregående stycke hänför sig till.”

Tvisten vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

11 Josefa Velasco Navarro, kärande i målet vid den nationella domstolen, var anställd vid bolaget Camisas Leica SL (nedan kallat Camisas Leica) under perioden den 28 maj 1998–27 december 2001, vid vilket datum hon sades upp av bolaget.

12 Den 13 maj 2002 träffade Josefa Velasco Navarro och Camisas Leica ett förlikningsavtal vid domstol, enligt vilket bolaget dels medgav att uppsägningen av Josefa Velasco Navarro var rättsstridig, dels förband sig att betala henne den ersättning för uppsägning och ”salarios de tramitación” som föreskrivs i artikel 56 i lagen om arbetstagare.

13 Med åberopande av ett preliminärt beslut om insolvens avseende Camisas Leica, meddelat av samma domstol den 5 mars 2003 på ansökan av bolaget, begärde Josefa Velasco Navarro att Fogasa skulle utge det belopp motsvarande denna ersättning och ”salarios de tramitación” som hennes tidigare arbetsgivare inte hade betalat till henne.

14 Fogasa accepterade att betala ut 3 338,88 euro till käranden i målet vid den nationella domstolen avseende ”salarios de tramitación”, men ansåg att Josefa Velasco Navarro inte hade rätt till de 2 696,89 euro som hon hade begärt i form av ersättning för uppsägning, eftersom denna ersättning inte hade fastställts i en dom eller ett annat domstolsavgörande.

15 Josefa Velasco Navarro överklagade Fogasas beslut att inte lämna henne nämnda ersättning för uppsägning till Juzgado de lo Social Único de Algeciras.

16 Enligt de förklaringar som den nationella domstolen har lämnat i skälen till beslutet om hänskjutande föreskrivs i spansk rätt, i artikel 33.2 i lagen om arbetstagare, att ersättning skall betalas ut på grund av att anställningsförhållandet har upphört, dock endast om ersättningen har fastställts i dom eller förvaltningsbeslut med anledning av att anställningsavtalet har sagts upp eller upphört att gälla.

17 Den nationella domstolen anser att nämnda bestämmelse strider mot den gemenskapsrättsliga likhetsprincipen, såsom den har slagits fast i domstolens rättspraxis och, däribland, i punkt 30 i beslutet av den 13 december 2005 i mål C-177/05, Guerrero Pecino (REG 2005, s. I-10887). Enligt denna rättspraxis skall ersättning av samma art, som fastställts i ett förlikningsförfarande vid domstol, även betraktas som avgångsvederlag i den mening som avses i artikel 3 första stycket i direktiv 80/987.

18 Nämnda domstol har påpekat att direktiv 2002/74 redan hade trätt i kraft när den fastställde att Camisas Leica var insolvent, det vill säga den 5 mars 2003. Den anser att den spanska lagstiftarens passivitet med avseende på genomförandet av direktivet, trots att fristen för dess införlivande hade löpt ut den 8 oktober 2005, berodde på lagstiftarens övertygelse att den spanska lagstiftningen, som är i kraft sedan den 21 december 1997, är fullt förenlig med direktivet.

19 Den nationella domstolen har av detta dragit slutsatsen att det följaktligen inte var möjligt att, den 8 oktober 2005, hävda att Konungariket Spanien redan hade införlivat direktiv 2002/74, eftersom den nationella lagstiftningen var ofullständig.

20 Den nationella domstolen har även framhållit att Fogasa, vid den förhandling som hölls vid nämnda domstol, gjorde gällande att Josefa Velasco Navarro inte med fog kunde åberopa vare sig direktiv 2002/74 eller dess tolkning enligt beslutet i det ovannämnda målet Guerrero Pecino. Även om det preliminära beslut genom vilket Camisas Leica förklarades vara insolvent meddelades efter det att direktivet hade trätt i kraft, det vill säga den 8 oktober 2002, meddelades det nämligen under alla omständigheter före den dag då medlemsstaterna skulle ha vidtagit åtgärder för att införliva direktivet, det vill säga den 8 oktober 2005.

21 Juzgado de lo Social Único de Algeciras beslutade mot denna bakgrund att förklara målet vilande och att ställa följande tolkningsfrågor till domstolen:

”1) Om den nationella domstolen konstaterat att den nationella lagstiftningen, på grund av att den är ofullständig, den 8 oktober 2005 inte anpassats efter direktiv 2002/74 och EG-domstolens tolkning av detta, med hänsyn till den gemenskapsrättsliga likhetsprincipen, i domstolens beslut [i det ovannämnda målet Guerrero Pecino], skall direktivet då anses ha direkt effekt i förhållande till Fogasa, den statliga garantiinstitutionen, från och med följande dag, det vill säga från och med den 9 oktober 2005?

2) Skall, för det fall den första frågan besvaras jakande, denna direkta effekt av direktiv 2002/74 även, på grund av att den är mer fördelaktig för arbetstagaren och mindre fördelaktig för den felande staten, tillämpas i en situation där insolvens fastställts – efter en förlikning vid domstol som inte behandlas i nämnda ofullständiga nationella lagstiftning – mellan dagen för direktivets ikraftträdande, den 8 oktober 2002, och den dag då den spanska staten senast skulle ha satt i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet, det vill säga den 8 oktober 2005?”

Prövning av tolkningsfrågorna

22 Den nationella domstolen har ställt sina två frågor för att få klarhet i huruvida artikel 3 första stycket i direktiv 80/987, om direktivet ännu inte har införlivats med en medlemsstats rättsordning, har direkt effekt och, om frågan besvaras jakande, från och med vilken dag som bestämmelsen kan åberopas direkt mot en sådan institution som Fogasa. Eftersom syftet med dessa två frågor är att få klarhet i huruvida bestämmelsen kan få direkt effekt mellan dagen då den trädde i kraft och dagen då fristen för införlivande löpte ut, skall de behandlas tillsammans.

23 Den nationella domstolen har ställt de två frågorna mot bakgrund av beslutet i det ovannämnda målet Guerrero Pecino. I beslutet tolkade EG-domstolen visserligen direktiv 80/987 på begäran av samma domstol som har vänt sig till EG-domstolen i förevarande mål och angående samma fall av insolvens. Såsom angavs i punkt 23 i beslutet avsåg domstolens prövning emellertid endast det fallet att direktiv 2002/74 vid den relevanta tidpunkten redan hade införlivats med den nationella rättsordningen, vilket det ankom på den nationella domstolen att kontrollera.

24 När det gäller det aktuella målet vid den nationella domstolen framgår det, enligt samma domstol, av skälen i beslutet om hänskjutande att direktiv 2002/74 fortfarande inte hade införlivats med den nationella rättsordningen när fristen härför löpte ut, det vill säga den 8 oktober 2005 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 november 2007 i mål C-6/07, kommissionen mot Spanien, ej offentliggjort i rättsfallssamlingen).

Huruvida artikel 3 första stycket i direktiv 80/987 har direkt effekt

25 Bortsett från att det skall göras en prövning av de villkor som skall vara uppfyllda för att en bestämmelse i ett direktiv som ännu inte har införlivats eller som har

införlivats på ett felaktigt sätt skall kunna åberopas vid en nationell domstol (se dom av den 11 juli 2002 i mål C-62/00, Marks & Spencer, REG 2002, s. I-6325, punkt 25, och av den 8 juni 2006 i mål C-430/04, Feuerbestattungsverein Halle, REG 2006, s. I-4999, punkterna 28 och 29), framgår det av fast rättspraxis att ett direktiv inte kan få direkt effekt förrän efter det att den frist som har fastställts för dess införlivande med medlemsstaternas rättsordning har löpt ut (dom av den 3 mars 1994 i mål C-316/93, Vaneetveld, REG 1994, s. I-763, punkt 16, och av den 14 september 2000 i mål C-348/98, Mendes Ferreira och Delgado Correia Ferreira, REG 2000, s. I-6711, punkt 33).

26 I förevarande fall löpte dagen för införlivande ut den 8 oktober 2005, i enlighet med artikel 2.1 första stycket i direktiv 2002/74. Det skall med avseende på målet vid den nationella domstolen prövas huruvida en eventuell direkt effekt av nämnda direktiv kan åberopas efter denna dag i fråga om omständigheter som hänför sig till tiden före denna dag. Camisas Leica förklarades nämligen vara insolvent den 5 mars 2003, det vill säga innan fristen för att införliva direktivet hade löpt ut, och käranden i målet vid den nationella domstolen har även efter denna dag hos Fogasa vidhållit sitt fordringsanspråk avseende ersättning för uppsägning på grund av denna insolvens.

27 I detta hänseende kan man av domstolens rättspraxis (se, för ett liknande resonemang, dom av den 10 november 1992 i mål C-156/91, Hansa Fleisch Ernst Mundt, REG 1992, s. I-5567, punkt 20, och domen i det ovannämnda målet Vaneetveld, punkt 18) dra slutsatsen att om en medlemsstat inte har införlivat direktiv 2002/74 inom den fastställda fristen, kan direktivets eventuella direkta effekt endast åberopas från och med den 8 oktober 2005 vid insolvens som uppkommer efter denna dag, vilket inte är fallet i målet vid den nationella domstolen.

28 Det skall i detta hänseende noteras att även om medlemsstaterna skulle sätta i kraft de nationella bestämmelser som är nödvändiga för att följa direktiv 2002/74 före

den 8 oktober 2005, är de, enligt artikel 2.1 andra stycket i direktivet, skyldiga att tillämpa nämnda bestämmelser endast på insolvens som uppkommer efter deras ikraftträdande.

29 Direktiv 2002/74 är följaktligen endast tillämpligt på sådan insolvens som har uppkommit antingen efter det att direktivet har genomförts, inklusive insolvens som uppkommit innan fristen för införlivande löpte ut, eller – om införlivande inte skett – efter utgången av denna frist.

30 De frågor som har ställts skall följaktligen bevaras enligt följande. Om direktiv 2002/74 inte har införlivats med nationell rätt den 8 oktober 2005, kan den eventuella direkta effekten av artikel 3 första stycket i direktiv 80/987 under alla omständigheter inte med framgång åberopas vid insolvens som har uppkommit före nämnda dag.

Åsidosättande av likhetsprincipen

31 De två frågor som den nationella domstolen har ställt till EG-domstolen avser genom deras lydelse visserligen endast den direkta effekten av artikel 3 första stycket i direktiv 80/987. Såvitt avser perioden mellan dagen då direktiv 2002/74 trädde i kraft och dagen då fristen för att införliva direktivet löpte ut, skall det emellertid erinras om att EG-domstolen, när nationella bestämmelser omfattas av gemenskapsrättens tillämpningsområde och när förhandsavgörande har begärts, är skyldig att tillhandahålla alla de uppgifter om gemenskapsrättens tolkning som den nationella domstolen behöver för att kunna avgöra huruvida dessa bestämmelser är förenliga med de

grundläggande rättigheter vilkas iakttagande domstolen skall säkerställa (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 december 2002 i mål C-442/00, Rodríguez Caballero, REG 2002, s. I-11915, punkt 31 och där angiven rättspraxis, och av den 10 april 2003 i mål C-276/01, Steffensen, REG 2003, s. I-3735, punkt 70).

32 Enligt direktiv 80/987 var medlemsstaterna visserligen inte skyldiga att i sin nationella rättsordning införa en garanti för betalning av ersättning på grund av uppsägning, eftersom en sådan skyldighet inte föreskrevs i artikel 3 första stycket i detta direktiv. Från och med den 8 oktober 2002, då direktiv 2002/74 trädde i kraft, kom emellertid nationella bestämmelser om en sådan garanti att omfattas av gemenskapsrättens tillämpningsområde när det gäller deras tillämpning på omständigheter som inträffat efter nämnda ikraftträdande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 7 september 2006 i mål C-81/05, Cordero Alonso, REG 2006, s. I-7569, punkterna 31 och 32). Sådana bestämmelser skall från och med detta datum tillämpas med iakttagande av de allmänna principer och grundläggande rättigheter som domstolen skall säkerställa iakttagandet av, däribland särskilt den allmänna principen om likabehandling och förbud mot diskriminering (se domen i det ovannämnda målet Rodríguez Caballero, punkterna 31 och 32).

33 Det skall erinras om att det i artikel 33.2 i lagen om arbetstagare föreskrivs att det, vid arbetsgivarens insolvens, skall lämnas en sådan garanti för utbetalning av vissa i lagen angivna ersättningar på grund av att anställningsavtal har sagts upp eller upphört att gälla.

34 Det kan följaktligen slås fast att nämnda nationella bestämmelse, från och med dagen då direktiv 2002/74 trädde i kraft, omfattas av artikel 3 första stycket i direktiv 80/987 och således av gemenskapsrättens tillämpningsområde. Från och med denna dag skall den nationella bestämmelsen följaktligen tillämpas med iakttagande av de allmänna principer och grundläggande rättigheter som erkänns i gemenskapens rättsordning (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Cordero Alonso, punkt 37).

35 Av detta följer att det ankommer på den nationella domstolen att tolka den nationella lagstiftning som är i fråga i målet vid den nationella domstolen med iakttagande av nämnda allmänna principer och grundläggande rättigheter, såsom de har tolkats av domstolen, däribland likhetsprincipen (se, för ett liknande resonemang, beslutet i det ovannämnda målet Guerrero Pecino, punkt 30, och domen i det ovannämnda målet Cordero Alonso, punkt 38).

36 Såvitt avser sistnämnda princip, enligt vilken lika situationer inte får behandlas olika, såvida det inte finns sakliga skäl för en sådan behandling, har domstolen, med avseende på den lagstiftning som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, slagit fast att rättsstridigt uppsagda arbetstagare befinner sig i lika situationer försåvitt de har rätt till ersättning om de inte återinsätts i tjänst (se domen i det ovannämnda målet Rodríguez Caballero, punkt 33, och dom av den 16 december 2004 i mål C-520/03, Olaso Valero, REG 2004, s. I-12065, punkterna 34 och 35).

37 Domstolen har därefter konstaterat att några övertygande argument inte åberopats till stöd för att det finns sakliga skäl för att behandla fordringar avseende ersättning för rättsstridig uppsägning som fastställts genom dom eller förvaltningsbeslut på ett annat sätt än fordringar avseende ersättning för rättsstridig uppsägning som fastställts efter ett förlikningsförfarande vid domstol. Domstolen har härav dragit slutsatsen att en sådan lagstiftning som den som är i fråga i målet vid den nationella domstolen strider mot likhetsprincipen, om den innebär att garantiinstitutionen inte skall svara för sistnämnda fordringar (se domen i det ovannämnda målet Olaso Valero, punkterna 36 och 37).

38 Det skall tilläggas att när det konstaterats att det föreligger en sådan diskriminering, kan iakttagandet av likhetsprincipen, till dess att direktivet korrekt har införlivats av den nationella lagstiftaren, endast säkerställas genom att personerna i den missgynnade gruppen tillerkänns samma förmåner som dem som personerna i den gynnade gruppen åtnjuter (domarna i de ovannämnda målen Rodríguez Caballero, punkt 42, och Cordero Alonso, punkt 45).

39 Av det föregående följer att om den nationella lagstiftningen omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 80/987, är den nationella domstolen skyldig att, vid insolvens som har uppkommit mellan dagen då direktiv 2002/74 trädde i kraft och dagen då fristen för att införliva detta direktiv löpte ut, säkerställa att den nationella lagstiftningen tillämpas i enlighet med icke-diskrimineringsprincipen, såsom den har slagits fast i gemenskapens rättsordning.

Rättegångskostnader

40 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

1) Om Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/74/EG av den 23 september 2002 om ändring av rådets direktiv 80/987/EEG om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagarna

vid arbetsgivarens insolvens inte har införlivats med nationell rätt den 8 oktober 2005, kan den eventuella direkta effekten av artikel 3 första stycket i rådets direktiv 80/987/EEG av den 20 oktober 1980 om skydd för arbetstagare vid arbetsgivarens insolvens, i dess lydelse enligt direktiv 2002/74, under alla omständigheter inte med framgång åberopas vid insolvens som har uppkommit före nämnda dag.

2) **Om den nationella lagstiftningen omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 80/987, i dess lydelse enligt direktiv 2002/74, är den nationella domstolen skyldig att, vid insolvens som har uppkommit mellan dagen då direktiv 2002/74 trädde i kraft och dagen då fristen för att införliva detta direktiv löpte ut, säkerställa att den nationella lagstiftningen tillämpas i enlighet med icke-diskrimineringsprincipen, såsom den har slagits fast i gemenskapens rättsordning.**

Underskrifter